

ความสุขมวลรวมประชาชาติ
สำคัญยิ่งกว่า
ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ

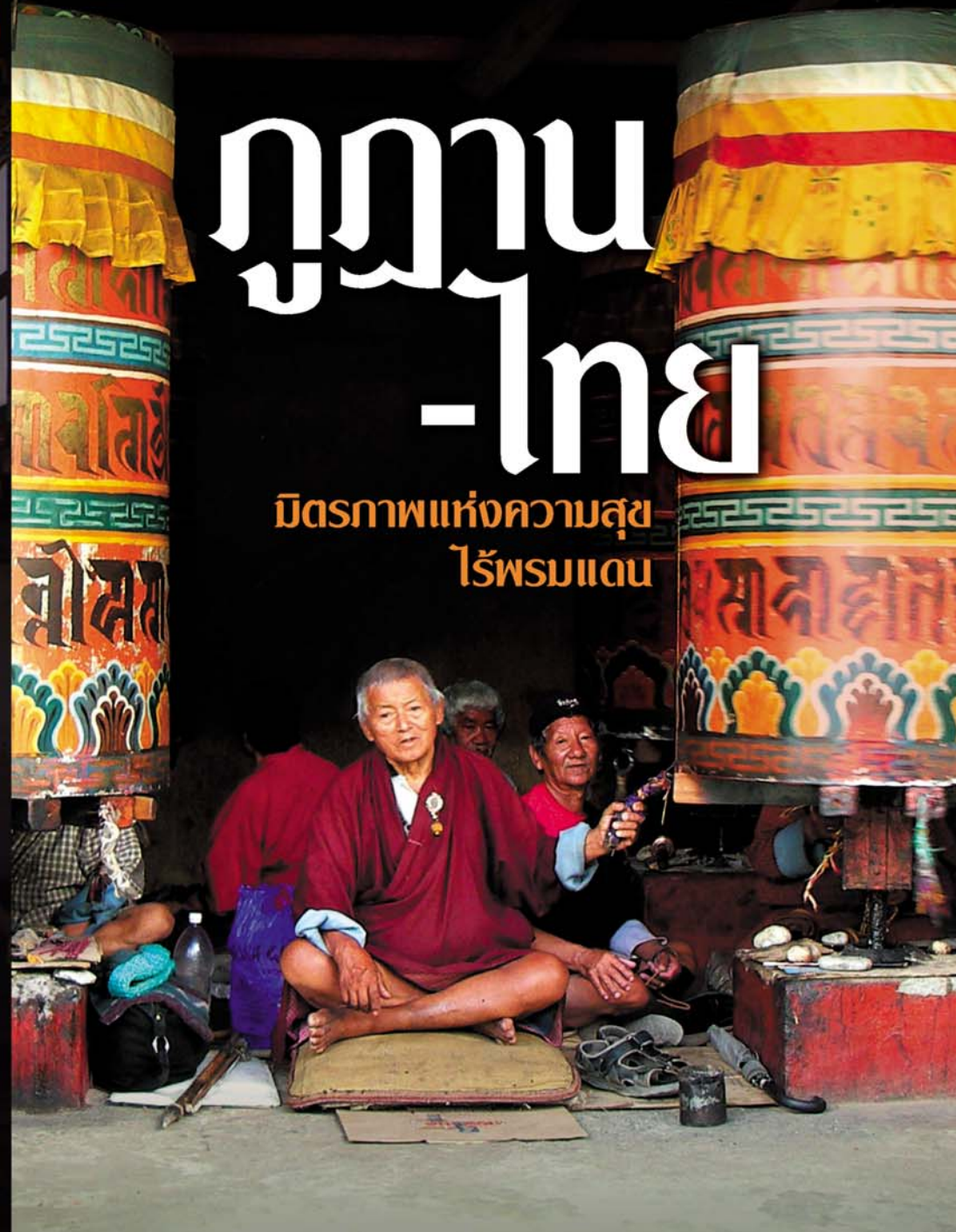
พระราชาริบดีจักมี สิงเย วังซุก

มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนากลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศไทย

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

ความสุข -ไทย

มิตรภาพแห่งความสุข
ไร้พรมแดน

กฎหมาย - ไทย

มิตรภาพแห่งความสุขไร้พรมแดน

บันทึกการเดินทางสู่แดนมังกรสันติแห่งหิมาลัย
เพื่อค้นหาแก่นแท้ของปรัชญาความสุขมวลรวม-
ประชาชาติ (GNH) อันลือลั่น

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม พระครูใบฎีกาขุฑิล อมรปญโญ (หลวงตาแฮร์)
ศ.นพ.อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม ประยงค์ รณรงค์ กิตติศักดิ์ สิ้นฐานิช
นพ.พลเดช ปิ่นประทีป นพ. อุกฤษฏ์ มีสินทางกูร ดร.นพดล กรรณิกา
ดร.มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ อัมพร แก้วหนู ศศิธร เล็กสุขศรี
ธีรภาพ โลหิตกุล (บรรณาธิการคัดสรร)

306.5498 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

ศ 817 ภ ฎีกาน-ไทย มิตรภาพแห่งความสุขไร้พรมแดน

ศูนย์คุณธรรม., 2550

216 หน้า

ISBN 978-974-9772-26-3

1. ศูนย์คุณธรรม 2. ฎีกาน 3. ดัชนีความสุข

ฎีกาน-ไทย มิตรภาพแห่งความสุขไร้พรมแดน

พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2550 (สิ่งพิมพ์อันดับที่ 1/2550)

จำนวน 2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

69/16-17 อาคารวิทยาลัยการจัดการ

มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนวิภาวดีรังสิต

แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0 2644 9900

โทรสาร 0 2644 4901

website : <http://www.moralcenter.or.th>

ผู้พิมพ์ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด

90/6 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 0 2424 3249, 0-2424 3252

โทรสาร 0 2424 3249, 0-2424 3252

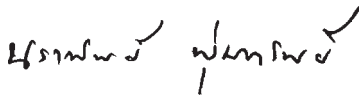
คำนำ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ในฐานะเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรภาคีส่งเสริมคุณความดี ศึกษาดูงาน การส่งเสริม การพัฒนา คนชุมชน และสังคมประเทศภูฏาน โดยให้ความสำคัญกับแนวคิดตัวชี้วัดความสุขมวลรวมประชาชาติที่ประเทศภูฏาน ระหว่างวันที่ 25-29 สิงหาคม 2549

การศึกษาดูงานครั้งนี้ ท่านอาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ประธานคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เป็นหัวหน้าคณะ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคณะผู้ทรงคุณวุฒิตลอดระยะเวลา 5 วัน ทำให้เห็นภาพชัดเจน ในแนวนโยบายพัฒนาประเทศ โดยคำนึงถึงความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH:Gross National Happiness) ที่ประชุมจึงเห็นว่าน่าจะมี การเรียบเรียงมุมมองที่แต่ละท่านได้สัมผัส ตลอดจนข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ และให้ศูนย์คุณธรรม ดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่

นอกจากนี้ยังได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย GNH โดยมี ดร.นพดล กรรณิกา ผู้อำนวยการสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ เป็นเลขานุการ มีการวางแผนการดำเนินงานขยายเครือข่าย GNH ให้กว้าง และเป็นรูปธรรมต่อไป

ศูนย์คุณธรรม ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาสละเวลาร่วมเดินทางในการศึกษาดูงาน และเรียบเรียงข้อมูล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศต่อไป และขอขอบพระคุณ คุณธีรภาพ โลหิตกุล ที่กรุณาเป็นผู้นำในการเดินทางครั้งนี้ ตลอดจนช่วยเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ให้สมบูรณ์

(นางสาวราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

คำนำบรรณาธิการ

การได้ไป ได้เห็น ได้สัมผัส ได้เรียนรู้เรื่องราวในดินแดนต่างบ้านต่างเมือง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการได้คิด ได้เชื่อมโยง ได้นำด้านดีมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์กับสังคมและบ้านเมืองของเราเอง

ผมมีโอกาสเดินทางไปภูฏานหลายครั้ง แต่เมื่อทราบว่าจะมีโอกาสร่วมเดินทางไปทัศนศึกษาภูฏานกับศูนย์คุณธรรม ภายใต้การนำของอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ระหว่างวันที่ 25-29 สิงหาคม 2549 ก็รู้สึกปีติยินดี ครั้นได้เห็นรายนามผู้ร่วมเดินทางก็ยิ่งตื่นเต้น แต่ละท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและที่สำคัญคือมีประสบการณ์ทำงานด้านสังคมและชุมชนกันมาอย่างโชกโชน อาทิ

พระครูใบฎีกาชฎิล อมรบุญโญ ผู้นำเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคอีสาน คุณประยงค์ รัตนรงค์ เจ้าของรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชน พ.ศ. 2547 ศ.นพ.อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม ประธาน “เครือข่ายงดเหล้า”, “เครือข่ายลดอุบัติเหตุ” คุณกิติศักดิ์ ลินฐวนิช รองเลขาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นพ.พลเดช ปิ่นประทีป ผู้อำนวยการสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา นพ.อุกฤษฏ์ มิลินทางกูร รองผู้อำนวยการสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ คุณอัมพร แก้วหนู ผู้จัดการสำนักงานภาคใต้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดร.มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ กรรมการผู้จัดการ สถาบันบริหารและจิตวิทยา ดร.นพดล กรรณิกา ผู้อำนวยการสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ อาจารย์นราทิพย์ พุ่มทรัพย์ ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม ฯลฯ

การเดินทางสู่ภูฏานครั้งนี้จึงไม่เหมือนครั้งใด ๆ ที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางศูนย์คุณธรรมกำหนดกรอบอันถือเป็นเข็มทิศ หรือหัวใจของการเดินทาง คือศึกษาดูงานการส่งเสริมการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมภูฏาน ภายใต้ปรัชญา “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” อันเป็นพระราโชบายของอดีตพระราชอาธิบดี จิกมี ซิงเย วังชุก ที่ทั่วโลกจับตามอง

ความตื่นเต้นของผม คือการได้รับฟังทัศนะ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เหล่านี้ ในเชิงต่อยอด เชื่อมโยงปรัชญา “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ของภูฏาน กับแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า แม้จะมีรายละเอียดต่างกัน แต่ปรัชญาทั้งสองนี้มีหัวใจเดียว ซึ่งผมไม่ผิดหวังเลย เพราะคณะของคุณย์คุณธรรมใช้แต่ละเวลานาทีที่ภูฏานอย่างคุ้มค่าในการศึกษาดูงานโรงเรียน หมู่บ้าน วัดวาอาราม องค์กรปกครองท้องถิ่น ฯลฯ

ครั้นตกค่ำ แม้จะเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางข้ามภูเขา แต่ก็ยังมีการระดมสมองในรูปแบบ “สรุปทบทวนประจำวัน” (AAR - After Action Review) ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ต่างแสดงความคิดเห็นที่กลั่นจากใจและประสบการณ์ของแต่ละท่านอย่างแท้จริง ก่อให้เกิด “ปัญญา” ล้ำเลิศค่าดั่งแก้วมณีจุดประกายคำถามขึ้นในใจผมว่า แล้วเราจะปล่อยให้แก้วมณีดวงนี้หลุดลอย หายไปกับกาลเวลา และจบประมาดการเดินทางที่ทุ่มเทไป ทั้งๆ ที่ดวงแก้วจะยังประโยชน์ทางปัญญาให้สังคมได้อีกมหาศาล

จึงเป็นที่มาของการแปรเปลี่ยน “ข้อคิด” ให้เป็น “ข้อเขียน” รวบรวมเป็นหนังสือ “ภูฏาน - ไทย มิตรภาพแห่งความสุขไร้พรมแดน” ที่อยู่ในมือท่านนี้ ซึ่งแม้จะเป็นข้อคิดข้อเขียนจากผู้ที่เดินทางไปสถานที่เดียวกัน ในเวลาเดียวกัน แต่มีแง่มุมมองไม่ซ้ำกันเลย อันจะยังประโยชน์ในการต่อยอดความคิดของผู้อ่านเป็นสำคัญ และยังเป็นประจักษ์พยานยืนยันว่า...

การได้ไป ได้เห็น ได้สัมผัส ได้เรียนรู้เรื่องราวในดินแดนต่างบ้านต่างเมือง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการได้คิด ได้เชื่อมโยง ได้นำด้านดีมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์กับสังคมและบ้านเมืองของเราเอง

ธีรภาพ โลหิตกุล

บรรณาธิการคิดสรร

ธันวาคม 2549

สารบัญ

หน้า

คำนำ

คำนำบรรณาธิการ

- บทกวี “จาก แมคเคนน่า สู่ หุบเขาภูนาคา” 10
พระครูใบฎีกาขุฑิต อมรปญโญ (หลวงตาแฮร์)
1. จาก “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ของภูฏาน 12
สู่อุดมการณ์ “ตั้งคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของไทย
ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม
2. ข้อคิดจากภูฏาน : The Last Shangri-La 24
ศ.นพ.อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม
3. เยี่ยมภูฏาน ศึกษาตำนานคนสุข 32
ประยงค์ รณรงค์
4. ภูฏาน สยาม และฟาฏอนี : ความเหมือนที่แตกต่าง 42
นพ.พลเดช ปิ่นประทีป
5. ประสบการณ์ศึกษาดูงานประเทศภูฏาน 58
กิติศักดิ์ สีนทวนิช
6. สวรรค์แห่งสุดท้ายบนพื้นพิภพ 72
นพ.อุกฤษฏ์ มิสินทางกูร
7. ภูฏาน : แดนแห่งความสุข...หรือไม่? 88
ดร.มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ
8. ภูเก็ต ภูฏาน และการวัดความสุข 98
อัมพร แก้วหนู

9. เลี้ยวหนึ่งของภูฏานที่ผมรู้จัก	122
ดร.นพดล กรรณิกา	
10. จาก มาตรวัดความสุขภูฏาน	128
สู่ การวิจัยความสุขมวลรวมคนไทย	
ดร.นพดล กรรณิกา และ อ.เนตรนภิศ ละเอียด	
และ อ.พรภาพ แสงทอง	
11. ภูฏาน : มิติความพอเพียงในวิถีชีวิต	138
ศศิธร เล็กสุขศรี	
12. ภูฏาน...บนทางโค้งสู่ปลายฟ้า	144
ธีรภาพ โลหิตกุล	
บทกวี “ใจผ่านใจ : บทส่งท้ายจากภูฏาน”	160
พระครูใบฎีกาขุฑิต อมรปญโญ (หลวงตาแซร์)	
ภาคผนวก	
ก. ปรัชญาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ...ฯลฯ จิกมี อินเลย์	162
ข. กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ชีวีตด้วยความสุขมวลรวม-	178
ประชาชาติ แทนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ...	
ศ.นพ.ประเวศ วะสี	
ค. จ्ञานคิดจิตสำนึก และความหวังของคนไทย...	188
พระครูใบฎีกาขุฑิต อมรปญโญ (หลวงตาแซร์)	
ง. แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข	190
(Wellbeing Index Networks : WIN)	
จ. แนะนำศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม	200
(ศูนย์คุณธรรม)	

แมคเคนน่า ลู๋ หุบเขากูนาคา

พระครูใบฎีกาชุกิล อมรปญฺโญ (หลวงตาแฮร์)

เหลียวมองลงยอดเขาสุดสายตา...เห็นหุบเขา
กูนาคา...อันยิ่งใหญ่...หลวงตาถามคนรถว่า...เราจะต้องลงไป
ข้างล่างโน้นใช่ไหม? ...ใช่แล้ว ข้างล่าง โน้นไงครับ
ท่าน...โอ้โฮ...น่าหวาดเสียวจัง...!!!

อีกไม่นานเราก็ลงถึงข้างล่าง...ข้ามสะพานเล็ก...ถัด
เลาะริมแม่น้ำ...ไปตลอดทาง...เหลียวมอง ย้อนด้านหลัง
โอ้โฮ...โน้นไงท่าน...อยู่สูงลิบ ๆ นั้นไง...

ขณะนั่งมินิบัส ลัดเลาะไหล่เขา...ไปอีก ใช้เวลาพอสมควรก็ไปพบอีก
หุบเขาหนึ่ง...มองไปสุดสายตาเช่นกัน...หุบเขาดับเบิลแสดนดาร์ต... หลวงตา
นึกฝันในใจว่า ไปอย่างไร? อยู่อย่างไร? มาถึงนี้ได้อย่างไร?...อัศจรรย์แท้
หนอ...ชีวิตหนอชีวิต...

ดินแดนศิวิไลซ์ อย่างนี้มีด้วยหรือ ?...มีลิต่าน ก็เห็นอยู่ตรงหน้า
ท่านนี่แหละ นี่คือนแดนอัศจรรย์นั่นเอง...

เราทั้งหมด 22 ชีวิต สามารถยื่นเอามือกางออก แล้วเกาะเกี่ยวกัน
จับกันไว้ให้มั่นคง...ด้วยปณิธานใจ ณ “ภูนาศ สัญญาใจ” เราต่างตะลึงใน
ภาพและบรรยากาศที่ได้พบเห็น...แต่ว่าท่านเอ๋ย...ดูเหมือนว่า...ไม่มีใครหยุด
พูดเอาเสียเลย ไม่รู้จะฟังใครดี...

บันทึกสด

26 สิงหาคม 2549

1

จาก “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ของกฤษณา
สู่อุดมการณ์ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของไทย

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

พระราชปณิธานอดีตพระราชาธิบดีกฤษณา
ที่ว่า “Gross National Happiness is more
important than Gross National Product.” หรือ
“ความสุขมวลรวมประชาชาติ มีความสำคัญมากกว่า
ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” น่าจะเทียบเคียงได้กับ
“พระปฐมบรมราชโองการ” ของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวของไทย ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดิน
โดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ตามสำหว่า “GNH” (Gross National Happiness)

ระหว่างวันที่ 25 - 29 สิงหาคม 2549 คณะของเรา 14 ชีวิต จาก 10 องค์การ ผนวกด้วยผู้นำการทัศนศึกษาเชิงวัฒนธรรมอีก 2 คน จากประเทศไทย ได้มุ่งสู่ประเทศภูฏาน เพื่อค้นหาตัว “GNH” (“Gross National Happiness” หรือ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ) อันลือเลื่องไปทั่วโลกและได้รับความสนใจเป็นพิเศษในประเทศไทย

เราพยายามไปดูว่าตัว “GNH” หน้าตาเป็นอย่างไร มีพี่น้องลูกหลานแผ่ขยายไปมากเพียงใด ได้รับความนิยมและนำไปอยู่ในหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของเอกชน ในองค์กร ในสถาบัน และในหมู่ประชาชนทั่วไป อย่างเข้มข้นจริงจิ่งขนาดไหน และวิธีเลี้ยงดู “GNH” ให้เจริญงอกงาม มีชีวิตชีวา เขาทำกันอย่างไร ฯลฯ

เราตั้งเป้าหมายไว้มาก และรู้อยู่แล้วว่าคงไม่สมประสงค์ทั้งหมดหรอก คงได้เท่าที่เป็นไปได้ภายในเวลาเพียง 5 วัน และภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ

“GNH” หรือ “Gross National Happiness” ถือกำเนิดในประเทศภูฏาน ในปี 2517 โดยเป็นพระราชดำริและพระราชปณิธานของอดีตพระราชราชาธิบดี จิกมี ซิงเย วังชุก หลังจากที่พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ในปี 2515

พระราชปณิธานนั้น คือ “Gross National Happiness is more important than Gross National Product.” หรือ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ มีความสำคัญมากกว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ”

น่าจะเทียบเคียงได้กับ “พระปฐมบรมราชโองการ” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ปัจจุบันพระราชดำริและพระราชปณิธานของพระราชราชาธิบดี ได้ฝังรากชัดเจนเป็นอุดมการณ์และเป้าประสงค์แห่งชาติ (National Goal) ซึ่ง

ปรากฏในร่างรัฐธรรมนูญที่จะเริ่มใช้ในปี พ.ศ.2551 ปรากฏในวิสัยทัศน์และนโยบายของรัฐบาล เป็นธงชัยและแนวดำเนินการให้กับหน่วยงานภาครัฐทั้งหลาย ลงไปถึงอยู่ในหนังสือเรียนและบทเรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

GNH อยู่ในรัฐธรรมนูญและอยู่ในโรงเรียน

ร่างรัฐธรรมนูญ (ซึ่งมี 34 มาตรา) มาตรา 9 ว่าด้วยหลักการสำหรับนโยบายแห่งรัฐ (Principles of State Policy) วรรค 2 ระบุชัดเจนว่า รัฐต้องมุ่งสร้างเงื่อนไขทั้งหลายอันจะนำไปสู่การบรรลุ ความสุขมวลรวมประชาชาติ (The State shall strive to promote those conditions that will enable the pursuit of Gross National Happiness.)

ในหนังสือเรียน “Bhutan Civics” ว่าด้วยระบบการปกครอง สถาบันทางสังคม และหน้าที่พลเมืองของภูฏาน บทที่ 9 (จากทั้งหมด 10 บท) เป็นบทว่าด้วย National Goals (เป้าหมายแห่งชาติ) และระบุชัดเจนว่าเป้าหมายแห่งชาติที่สำคัญประกอบด้วย

1. Gross National Happiness (ความสุขมวลรวมประชาชาติ)
2. People’s participation (การมีส่วนร่วมของประชาชน)
3. National self - reliance (การพึ่งพาตนเองได้ของชาติ)
4. Sustainability (การพัฒนาอย่างยั่งยืน)
5. Preservation and promotion of cultural and traditional values (การรักษาและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม และประเพณี)
6. National integration (ความเป็นปึกแผ่นแห่งชาติ)

ในหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่ง ซึ่งไกลจากเมืองหลวงพอสมควรและเรา
ได้เข้าไปเยี่ยมโดยไม่ได้อาใจเตรียมการไว้ล่วงหน้า เด็กหนุ่มคนหนึ่งซึ่ง
เรียนชั้นมัธยมปลาย เล่าว่า เขาเรียนเกี่ยวกับ GNH ในบทเรียนรวม 3 วิชา
คือ หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ และภาษาอังกฤษ

สำหรับโรงเรียนชั้นประถม ครูใหญ่ของโรงเรียนที่เราได้ไปเยี่ยมบอก
ว่าไม่มีการสอน GNH ในหลักสูตรโดยตรง แต่ GNH เป็นหลักสำคัญที่
โรงเรียนจะประยุกต์สอดแทรกให้กลมกลืนอยู่ทั่วไป และครูใหญ่ผู้นั้นมี
ความภูมิใจว่าโรงเรียนเขาเป็นโรงเรียนแห่งความสุข และเขามั่นใจว่าเด็ก
นักเรียนของเขามีความสุขกับชีวิตในโรงเรียน ซึ่งวัดได้จากการที่เด็กเต็มใจ
อยากมาโรงเรียนและไม่ขาดเรียน เป็นต้น

สี่เสาหลักของ GNH

เราพบว่า GNH ไม่ใช่ชุดมาตรการลอยๆ แต่มีแนวปฏิบัติชัดเจน เรียก
ว่า “สี่เสาหลัก” (Four Pillars) ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืน เท่าเทียม และพึ่งพา
ตนเองได้
2. การอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การรักษาส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม
4. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (หรือการมีธรรมาภิบาล)

ทั้ง 4 เสาหลักนี้ปรากฏอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญชุดชัดเจน แสดงถึง
ความจริงจังหนักแน่นในระดับชาติ เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืน
เท่าเทียม และพึ่งพาตนเองได้ (เสาหลักที่ 1) กับเรื่องการบริหารกิจการบ้าน
เมืองที่ดี (เสาหลักที่ 4) ปรากฏโดยปริยายอยู่ในมาตรา 9 ว่าด้วยหลักการ

ของนโยบายแห่งรัฐ (Principles of State policy) ส่วนเสาหลักที่ 2 การอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับเสาหลักที่ 3 การรักษาส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม ปรากฏเด่นชัดในร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 5 (ว่าด้วย “Culture”) และมาตรา 4 (ว่าด้วย “Environment”) ตามลำดับ

เฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อม เขากำหนดไว้ในร่างรัฐธรรมนูญเลยว่าจะต้องรักษาพื้นที่ป่าไว้ให้มีไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ตลอดไป

เมื่อมีโอกาสได้ประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงและองค์กรต่างๆของภูฏาน พบว่าเขาสามารถอธิบายขยายความการนำ GNH ตามแนวทางของ “สี่เสาหลัก” ไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจนพอสมควร

เราประทับใจด้วยว่า เขากำลังพยายามพัฒนาตัวชี้วัด GNH ในลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็น “ภาวะเป็นสุข” (วัดเชิงภววิสัย) และ “ความรู้สึกลึกซึ้ง” (วัดเชิงอัตวิสัย) แต่ยังไม่ถึงกับลงตัวแน่ชัดและใช้ปฏิบัติอย่างเป็นทางการ ซึ่งเขายินดีและประสงค์จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประเทศไทยในเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดเกี่ยวกับ “ความสุข” ดังกล่าว

สู่อุดมการณ์ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของประเทศไทย

สะท้อนมาสู่ประเทศไทยของเรา เรามีพระปฐมบรมราชโองการตั้งแต่เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งเป็นพระราชสัตยาธิษฐานตามโบราณราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้เริ่มต้นนวัตกรรมทางความคิดที่ให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”

และมีการประดิษฐ์คำพูดเชิงวิสัยทัศน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้
“คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน”

ในแผนฯ 8 ยังระบุด้วยว่าจะมีการสร้างดัชนีชี้วัดเพื่อวัดผลกระทบ
ขั้นสุดท้ายของการพัฒนา ทั้งในด้านการพัฒนา คน สังคม เศรษฐกิจ
ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ครั้นมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9
(พ.ศ. 2545 - 2549) ได้สานต่อแนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”
และน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าด้วย “เศรษฐกิจ
พอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ

จุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศตามแผนฯ 9 มุ่งเน้นให้เกิด “การ
พัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” โดยกำหนดสภาพสังคมไทย
ที่พึงประสงค์ ว่าควรเป็น “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” บนพื้นฐานของ
การอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และสังคมที่พึง
ประสงค์ดังกล่าว ควรประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) สังคมคุณภาพ (2)
สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และ (3) สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทร
ต่อกัน

ภายใต้แผนฯ 9 ยังได้มีการพัฒนา “ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข” และ
ดัชนีหรือตัวชี้วัดอื่นๆ ได้แก่ ดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ดัชนีชี้วัด
การพัฒนาที่ยั่งยืน ดัชนีชี้วัดทุนทางสังคม เป็นต้น

และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.
2550 - 2554) ได้กำหนดเป็น “วิสัยทัศน์ประเทศไทย”ว่า มุ่งพัฒนาสู่ “สังคม
อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดย “คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก
ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ

และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

ไทยกับกฎเกณฑ์จะเป็นเพื่อนร่วมเดินทางกันได้ดี

จะเห็นว่าอุดมการณ์ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของประเทศไทย ตามที่ระบุในแผนฯ 10 กับแนวคิด “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness - GNH) ของภูฏานนั้น เทียบเคียงกันได้อย่างดี รวมทั้งข้อความใน “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” ยังสอดคล้องกับแนวทาง “4 เสาหลัก” ของภูฏานอีกด้วย

ในรายละเอียดของแผนฯ 10 ได้กำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์” ขับเคลื่อนแผนพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวม 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ

อ่านแล้วน่าจะถือได้ว่าประเทศไทยกับภูฏาน สามารถและควรจะเป็น “เพื่อนร่วมเดินทาง” ในเส้นทางแห่งการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี เพราะต่างมีเป้าหมายและแนวทางที่คล้ายกันมาก

เมื่อเป็นเพื่อนกันก็สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกันในเรื่องต่างๆและด้วยวิธีการต่างๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเกิดประโยชน์ทั้งในเชิงรูปธรรมและในทางจิตใจต่อทั้งสองฝ่าย

แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทยที่ควรลงมือทำ

ในขณะที่ภูมิกานเดินหน้าไปแล้วพอสมควรทีเดียวในการใช้ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” หรือ “GNH” เป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศ โดยไม่ให้ความสำคัญกับ “ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” หรือ “GNP” มากนัก ประเทศไทยเราเองแม้จะมีเป้าหมายเรื่องการพัฒนาคนและการสร้าง “ความเป็นสุข” (Well-being) ของคนและสังคม มาตั้งแต่แผนฯ 8 แต่ในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลไทยและสังคมไทยโดยรวมได้เน้น “ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” (GNP) หรือ “ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ” (Gross Domestic Product - GDP) กับเรื่องของรายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศมาจนทุกวันนี้

ดังนั้น ในโอกาสของการเข้าสู่ช่วงเวลาของแผนฯ 10 ที่กำหนดให้ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” เป็น “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” ภายใต้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นจังหวะเวลาเหมาะสมอย่างยิ่งที่ทั้งรัฐบาลไทย ฝ่ายการเมือง หน่วยงาน องค์กร สถาบัน ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมไทยโดยรวม จะเอาจริงเอาจังกับการมุ่งมั่นดำเนินการต่างๆรวมถึงการปฏิบัติตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ให้ได้อย่างดีที่สุด

แนวทางตามยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ประการที่ระบุในแผนฯ 10 นั้นถือได้ว่าดีพออยู่แล้ว แต่สำคัญที่ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้

จะปฏิบัติได้ ต้องรู้ว่าใครเกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามยุทธศาสตร์เหล่านั้น แล้วจัดกระบวนการให้บุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบัน

ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง มาร่วมมือประสานงานประสานพลังกันให้ได้อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

บทบาทในการจัดกระบวนการเช่นนี้ น่าจะเป็นของสภาพัฒน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - สศช.) แต่สภาพัฒน์ไม่จำเป็นและไม่สมควรต้องมียุทธศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ประการนั้น เพราะบทบาทหน้าที่ที่จะดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีผู้รับผิดชอบครบถ้วนอยู่แล้ว

ถึงเวลาทำดัชนีชี้วัดความสุข ให้ใช้งานได้อย่างมีคุณภาพประโยชน์แท้จริง

เรื่องสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องลงมือทำอย่างจริงจัง คือการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุข ให้สามารถใช้งานได้อย่างมีคุณภาพประโยชน์แท้จริง โดยเป็นที่ยอมรับร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

จะทำให้เกิดผลเช่นนี้ได้ ต้องจัดกระบวนการให้ผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญ ๆ ทั้งหมดมาร่วมมือประสานงานกันในความพยายามร่วมกัน

ในการนี้ควรต้องให้ความสำคัญต่อภาคประชาชน ภาคชุมชน และภาคท้องถิ่น ให้มากเป็นพิเศษ เพราะภาคเหล่านี้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา และควรเป็น “ตัวตั้ง” ในการวัด “ความสุข” หรือ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ดังนั้น การกำหนดตัวชี้วัดหรือดัชนีชี้วัด จึงควรต้องให้ประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญทั้งในการให้ข้อมูลและความคิดเห็น ในการให้ความเห็นชอบต่อระบบและวิธีการที่จะนำมาใช้ ในการนำระบบและวิธีการที่ตกลงกันมาประยุกต์ใช้จริง และในการติดตามผล พร้อมกับการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่อง

เรื่องดัชนีชี้วัดความสุขนี้ กำลังได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆในระดับนานาชาติ ดังนั้น ประเทศไทยจึงสามารถทำเรื่องนี้ของเราไป พร้อมๆ

กับการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ปฏิบัติและผู้สนใจในประเทศอื่นๆด้วย ซึ่งแน่นอนย่อมรวมถึงประเทศภูฏานที่ได้พยายามพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขทั้งที่เป็นเชิงทวิลักษณ์ (ภาวะเป็นสุข) และเชิงอัตวิลักษณ์ (ความรู้สึกลึกซึ้ง) อยู่แล้ว

ที่สำคัญ ครอบครองเรื่องดัชนีชี้วัดความสุขหรือความอยู่เย็นเป็นสุข เป็น “เครื่องมือ” หรือเป็น “กุศโลบาย” ให้เกิดการตื่นตัว การพัฒนาความคิด การพัฒนาทัศนคติ การพัฒนาศาสตร์และศิลป์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสร้างการมีส่วนร่วมและการร่วมมือประสานงานระหว่างผู้เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ และร่วมปรับปรุงพัฒนา อย่างต่อเนื่อง

การใช้ดัชนีชี้วัดความสุขหรือความอยู่เย็นเป็นสุข เป็น “เครื่องมือ” หรือ “กุศโลบาย” เช่นนี้ สำคัญกว่า มีคุณค่ามากกว่า และเป็นประโยชน์มากกว่า การมีดัชนีชี้วัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งการจะสร้างความถูกต้องสมบูรณ์ของดัชนีชี้วัดที่ว่านี้ ย่อมยากมากอยู่แล้ว และถ้าจะหาข้อสรุปที่เห็นพ้องต้องกันในระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ก็ย่อมยากมากยิ่งขึ้นไปอีก

ดังนั้นจึงไม่ควรมุ่งหาดัชนีชี้วัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ แต่ควรมุ่งสร้าง “เครื่องมือ” ที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ดีในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย จะเป็นประโยชน์คุ้มค่าและมีความเหมาะสมกว่ามาก

การลงทุนที่คุ้มค่า

กล่าวโดยสรุป ถ้าคณะ “ตามล่าหา GNH” ที่เดินทางไปประเทศ ภูฏานรวม 5 วัน สามารถช่วยกันทำให้มีการดำเนินการใน 2 เรื่องใหญ่ที่ เสนอมาข้างต้น คือ

(1) การร่วมมือประสานงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องภายใต้ อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ของแผนฯ 10 ในระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

(2) การร่วมมือประสานงานในระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเพื่อ พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขหรือความอยู่เย็นเป็นสุขจนสามารถนำมาใช้ร่วมกัน ได้อย่างเป็นประโยชน์และต่อเนื่อง

ถ้าทั้ง 2 เรื่องนี้เกิดได้จริง ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่คณะผู้ “ตามล่าหา GNH” ดังกล่าวต้องใช้จ่าย ก็จะคุ้มเกินคุ้มหลายตลบ

2

ข้อคิดจากกฎาน The Last Shangri-La

ศ.นพ.อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม

“...กิจกรรมารยาทของคนกฎานเรียบร้อย
ให้เกิดิรติคนอื่น ถือเป็นคุณลักษณะประจำชาติที่รักษาไว้
หากมองด้วยตาอาจเห็นว่าความเจริญก้าวหน้าทาง
เทคโนโลยียังด้อยกว่าไทยมาก แต่สภาพจิตใจของ
ชาวกฎานส่วนใหญ่มีความสุขอยู่บนความพอมีพอกิน...”

ผมต้องขอขอบคุณคุณศูนย์คุณธรรมที่เชิญร่วมคณะเดินทางไปศึกษาดูงานที่ภูฏาน เพราะเคยได้ยิน ศ.นพ.ประเวศ วะสี เล่าให้ฟังเมื่อกว่าสิบปีที่แล้ว ถึงการใช้ GNH หรือ Gross National Happiness ในภูฏาน จึงรู้สึกสนใจ เพราะเชื่อว่าน่าจะเป็นแนวคิดใหม่ที่จะนำความสงบสุขมาให้สังคม

เมื่อมีโอกาสเดินทางไปดูจริง ๆ ก็รู้สึกดีใจและตั้งใจจะไป เพราะภูฏานมีชื่อเสียงทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม จนได้ชื่อว่าเป็น The Last Shangri-La บนโลก จึงเป็นความฝันมานานว่าจะต้องเดินทางไปสักครั้ง ซึ่งเมื่อไปมาแล้วก็ไม่ผิดหวังเลย

ในที่นี่ ผมอยากจะเล่าถึงสิ่งที่ได้ไปเห็น และจะนำมาใช้ประโยชน์กับประเทศไทยอย่างไร

อนุรักษ์ตัวตนคือความเป็นภูฏาน

ราชอาณาจักรภูฏานมีข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ประเทศแวดล้อมไปด้วยหุบเขา การเข้าถึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับภูฏานเองก็พยายามอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทำให้การไหลบ่าของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ไปถึงภูฏานช้ากว่าที่อื่น ภูฏานจึงมีความเปลี่ยนแปลงน้อยมากในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาไม่ค่อยพบเห็นวัฒนธรรมทุนนิยมแบบตะวันตกที่คัลล์ไคล์วัตถุ แฟชั่น เครื่องใช้หรูหรา ราคาแพง ทำให้ภูฏานสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ ซึ่งถือเป็นข้อดี

ประเด็นที่น่าสนใจ คือเรื่องสถาปัตยกรรมที่น่าชื่นใจมาก เพราะภูฏานยังอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไว้ เห็นได้จากตึกรามบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยศิลปะภูฏาน ต่างจากประเทศไทยที่สถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เมื่อ 40 - 50 ปีก่อน เวลาเดินทางขึ้นเหนือ เราจะพบเห็นเรือนล้านนาทำ

ด้วยไม้สวยงาม แต่มาตอนนี้กลับกลายเป็นตึกที่สร้างด้วยซีเมนต์แทน เพราะ
เจ้าของมองว่าเรือนไม้เก่าแก่นั้นเซย ไม่ทันสมัย คร่ำครึ สู้ตึกที่มีเสาโรมันไม่ได้

เห็นแบบนี้ก็รู้สึกสลดหดหู่ เพราะไม่มีสถาปัตยกรรมของชาติไหนจะ
เหมาะสมกับประเทศไทยเท่าสถาปัตยกรรมของไทยเราเอง วัฒนธรรมเหล่านี้
นี้ผ่านการตกผลึกทางความคิด ผ่านการลองผิดลองถูกมาเป็นร้อยเป็นพันปี
จึงเป็นที่น่าเสียดายที่คนไทยปัจจุบันไม่เห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้แล้ว แม้แต่
วัดบางวัดที่ขุดค้นพบโบราณวัตถุ แทนที่จะอนุรักษ์ไว้ กลับไม่เห็นคุณค่า เห็น
เป็นเพียงแค่เศษอิฐ เศษปูน เศษไม้ เศษกระเบื้อง ทั้ง ๆ ที่บางที วัดทั้งวัดที่
สร้างใหม่ราคาหลายสิบล้านด้วยปูนนั้น ยังมีค่าน้อยกว่าเศษกระเบื้องที่เป็น
ของเก่าด้วยซ้ำไป

ปฏิวนโซคดีที่มีข้อจำกัดเรื่องภูมิศาสตร์การเดินทาง การอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่น่าชื่นใจ กิริยามารยาทของคนปฏิวนก็เรียบร้อย
ให้เกียรติคนอื่น ถือเป็นคุณลักษณะประจำชาติที่รักษาไว้ หากมองด้วยตา
อาจเห็นว่าความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยียิ่งด้อยกว่าไทยมาก แต่สภาพ
จิตใจของชาวปฏิวนส่วนใหญ่มีความสุขอยู่บนความพอมีพอกิน

สิ่งที่พบเห็นจากการเดินทางครั้งนี้

การเดินทางครั้งนี้ ได้มีโอกาสพบข้าราชการระดับสูงของประเทศ ไม่
ว่าจะเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีปฏิวน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และ
ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาปฏิวน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่อง GNH โดย
เฉพาะ นอกจากนี้ยังมีโอกาสไปดูงานการเรียนการสอนในระดับต่างๆ และ
พูดคุยกับชาวบ้านโดยทั่วไป ทำให้ได้รู้ว่า นโยบาย GNH ยังเป็นที่รับรู้และ
เข้าใจในข้าราชการระดับสูงเท่านั้น ส่วนข้าราชการระดับล่างลงมาจนถึงประชาชน

มีความรู้เรื่อง GNH บ้าง จึงจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารกับประชาชนอย่างมากอีกต่อไป

ผลสำรวจของภูฏานที่บอกว่าประชาชนมีความสุขมากกว่า 90 % นั้น เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังให้ดี เพราะการสำรวจทำไปพร้อม ๆ กับการสำรวจสำมะโนประชากรครั้งแรกของประเทศเมื่อหลายปีที่แล้ว แล้วสอบถามชาวบ้านว่ามีความสุขที่อยู่หรือเปล่า? ประชาชนก็บอกว่ามีความสุข ทว่าความสุขนี้มีการตีความหมายและแจกแจงอย่างไรเป็นเรื่องละเอียดอ่อนทีเดียว

ข้อดีอีกประการของภูฏาน คือการใช้ 2 ภาษา ภูฏานเรียนรู้จากทิเบตว่าการปิดประเทศไม่ติดต่อกับประเทศอื่น ในที่สุด เมื่อถูกจีนรุกรานก็ไม่สามารถขอความช่วยเหลือได้ทัน ภูฏานอยู่ในฐานะเดียวกับทิเบตที่ถูกแวดล้อมไปด้วยประเทศมหาอำนาจอย่างจีน และอินเดีย ทางเดียวที่จะอยู่รอดคือการทำตัวเองให้เป็นที่รู้จักของนานาชาติ และประกาศความเป็นเอกราชในประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งจะต้องเรียนรู้ให้เท่าทันโลกมากยิ่งขึ้น

ภูฏานจึงบรรจุภาษาอังกฤษอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ ทำให้ประชาชนสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ซึ่งข้อได้เปรียบนี้ ทำให้เขาอยู่ในสถานภาพที่สามารถแข่งขันกับโลกได้ง่ายและสะดวกขึ้น

กระแสบริโภคนิยมที่เริ่มพบเห็น

ด้วยความเคร่งครัดในการจำกัดสื่อวัฒนธรรมจากตะวันตกที่เริ่มหย่อนยาน ระหว่างรอกกระเป๋าสายพานที่สนามบิน ผมสังเกตเห็นการนำเข้าโทรทัศน์หลายเครื่อง และทราบว่าจะสามารถรับสัญญาณดาวเทียมจากทั่วโลกได้ ทั้ง ซีเอ็นเอ็น. เอ็มทีวี. หรือแม้แต่รายการแสดงมวยปล้ำซึ่งได้รับ

ความนิยม ถึงแม้ในวันจันทร์ถึงศุกร์ คนส่วนใหญ่จะแต่งชุดประจำชาติ แต่เสาร์อาทิตย์ทุกคนก็ใส่เสื้อยืดกางเกงยีน และบนเสื้อยืดก็จะมีรูปของ นักมวยปล้ำซึ่งได้รับความนิยม

ประชาชนส่วนหนึ่งเริ่มมีโทรศัพท์มือถือใช้ ถึงแม้จะไม่เก๋เหมือนตาเท่าในประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก เพราะกระแสทุนนิยมจาก ตะวันตกคงจะไหลบ่าแรงจนเกินกว่าที่จะต้านทานได้

คนวัยรุ่นหนุ่มสาวเห็นคณะเดินทางใช้กล้องดิจิตอล กล้องDVD หรือ POCKET PC ก็เข้ามาขอลองจับ ลองใช้ด้วยความตื่นเต้น ซึ่งอีกไม่นาน คงจะเหมือนกับประเทศอื่น หรือแม้แต่ประเทศไทย ที่ถูกวัฒนธรรมของ วัตถุนิยมกลืนไปหมด วิถีชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียงสันติ กลมกลืนไปกับ ธรรมชาติก็จะเริ่มเลือนหายไป พร้อม ๆ กับความหิวโหยที่จะบริโภควัตถุ

การเดินทางไปภูฏานครั้งนี้ ไปก่อนที่จะมีการปฏิวัติรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน จึงไม่รู้ว่าก่อนว่ารัฐบาลใหม่จะนำเรื่องความสุขของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวตั้ง โดยไม่ยึดตามตัวเลขเศรษฐกิจ หากจะปล่อยให้ ประเทศไทยบริโภคทางวัตถุ และทุกคนตั้งตาที่จะแสวงหาเงินตราเพื่อบำรุง กิเลสตัณหาของตัวเองตามวิถีชีวิตแบบตะวันตก จะทำให้ประเทศไทยเสื่อม สลายในที่สุด

คณะที่ร่วมเดินทางซึ่งเป็นตัวแทนจากหน่วยงานหลายแห่ง จึงคิด กันว่าน่าจะนำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น วิถีชีวิตของคนไทย ด้วยคำที่เรียกว่าพอประมาณ พอดี พอควร พอเหมาะ โดย ตกลงร่วมมือกันระหว่างศูนย์ศึกษาภูฏาน ศูนย์คุณธรรม และคณะที่ร่วม เดินทางไปทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งพระสงฆ์

พุทธศาสนากับแนวปฏิบัติเรื่องความสุข

ความเห็นส่วนตัวมองว่าเรากำลังหลงติดอยู่กับชุดคำพูด “ความสุข” ซึ่งอาจจะทำให้เราหลงทางใหม่ เพราะความคิดที่จะแสวงหาความสุข เป็นเรื่องที่ถูกทักท้วงทางหรือไม่ ? ในฐานะที่เป็นพุทธปฏิบัติ มองว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระศาสดาของเราไม่เคยสอนให้หาความสุข ดูได้จากพระไตรปิฎก 84,000 พระธรรมขันธ์ ไม่มีบอกถึงวิธีหาความสุข แต่ทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าสอน คือหนทางดับทุกข์ เพราะชีวิตนี้เป็นทุกข์ และคนที่ปฏิบัติธรรม คือคนรู้วิธีลดทุกข์ถึงขั้นดับทุกข์ในที่สุด

คำว่า “ความสุขมวลรวม” เป็นสิ่งที่สวຍหรือหากเราจะวิ่งหาแต่ความสุข ก็จะทำให้ไปติดบ่วงความสุข

ทุกคนในโลกนี้รักสุข เกลียดทุกข์ รักเย็น เกลียดร้อน แต่ถ้ามนุษย์ทุกคนตั้งต้นชีวิตผิด คิดว่าชีวิตนี้มีไว้หาความสุข นั่นคือหายนะ เช่นเดียวกัน หากทุกคนบอกว่าจะมีชีวิตเพื่อทำให้ทุกสิ่งเย็นตลอดเวลา นั่นก็ไม่มีทางเป็น

ไปได้ เพราะวิทยาศาสตร์บอกเราว่า โลกนี้มีแต่ความร้อน เพียงแต่ที่ไหนร้อนมาก ก็เย็นน้อย ที่ไหนร้อนน้อยก็เย็นมาก เหมือนกับสุขและทุกข์ คือ ถ้าทุกข์มากก็สุขน้อย แต่ถ้าทุกข์น้อยก็สุขมาก ดังนั้น การที่เราจะทำเรื่อง GNH หรือ GDH ในประเทศไทย ต้องเข้าใจประเด็นนี้ให้ดี

แต่ก็คงไม่มีใครอยากจะทำเรื่อง “การลดความทุกข์มวลรวมของคนในชาติ” แบบนั้นในเชิงการตลาดคงขายไม่ได้ เพราะการทำการตลาดเรื่องความสุข ยากกว่าทำการตลาดเรื่องความทุกข์มาก และทุกคนต้องเข้าใจด้วยว่าเราไม่ได้มาส่งเสริมให้คนหาความสุข แต่ทำงานเพื่อให้คนรู้จักวิธีลดทุกข์จนถึงขั้นดับทุกข์ได้ในที่สุด

สรุปแล้วการทำเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะเป็นการทวนกระแสเชิงวราภของการบินโคคนิยมที่ไหลบ่าอย่างบ้าคลั่ง คงต้องใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี รวมถึงการรณรงค์ที่ยาวนานต่อไป

ในส่วนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ขับเคลื่อนเรื่องนี้มานานพอสมควร ก่อนที่รัฐบาลชุดปัจจุบันจะประกาศเป็นวาระแห่งชาติ โดยใช้เรื่อง “สุขภาวะยั่งยืน ด้วยวิถีชีวิตพอเพียง” เป็นวาระหลักในการทำงานของ สสส.ตลอดปี 2550

3

เยี่ยมภูฏาน ศึกษาตำนานคนสุข

ประยงค์ สรสงค์

“...ศึกษาภูฏานผ่านมุมมองไทย... ถึงแม้เราจะ
ย้อนหลังไปทำแบบภูฏานไม่ได้ แต่เราก็สามารถหยุด
ความหายนะบางอย่างไว้ก่อน เลิกที่จะทำทุกอย่างให้
เป็นสินค้า เลิกที่จะต้องทำให้ได้เงินมากที่สุด โดยไม่
ปกป้องทรัพยากรไว้ให้ลูกหลาน... ตัดสินใจน้อมนำ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวมาใช้อย่างจริงจัง ก็จะสามารถบรรลุผลได้ไม่แพ้
ปรัชญา GNH...”

1.

วันที่ 14 สิงหาคม 2549 ผมได้รับโทรศัพท์จากเจ้าหน้าที่จาก ศูนย์คุณธรรม โทรมาทบทวนให้ร่วมคณะเดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศ ภูฏาน พอดีในขณะนั้นสุขภาพก็ไม่ค่อยดี คือ ปวดหลังหลังอยู่เล็กน้อย คาดว่าจะพักผ่อนรักษาตัวสักระยะหนึ่ง แต่พอได้ยินคำว่าไปภูฏาน เพื่อช่วยกัน ค้นหาตัวชีวิตความสุข จึงเกิดความสนใจทันที

เพราะก่อนหน้านั้นก็ได้ร่วมพูดคุยกับทีมงานสภาพัฒน์ฯ เรื่องแผนฯ 10 ที่ตั้งเป้าการสร้างสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน และมีคำถามอยู่ในใจตัวเอง ตลอดเวลาว่า คำว่าความสุขมากหรือน้อยจะวัดกันด้วยอะไร และเคยเห็นข่าวว่าประเทศภูฏานเขาได้ใช้ความสุขมวลรวมประชาชนวัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศมานานแล้ว ประกอบกับช่วงนั้นมีการตื่นตื่นเรื่องเจ้าชายจิกมีเข้ามาด้วย จึงได้ตัดสินใจตอบรับ โดยไม่ต้องใช้เวลามาก เพราะอย่างอื่นมีความพร้อมอยู่แล้ว

การประสานเรื่องต่าง ๆ ที่ติดพันให้เรียบร้อยก่อนวันเดินทาง จึงไม่มีโอกาสที่จะไปร่วมประชุมทำความเข้าใจกับคณะก่อนวันเดินทาง เพียงแต่ให้ลูกสาวได้ช่วยเช็คข้อมูลที่จำเป็น เช่น ดิน ฟ้า อากาศ อุณหภูมิสูงสุดต่ำสุด เพื่อการเตรียมตัว และของใช้สอยที่จำเป็น เนื่องจากการประสานงานที่ดีจาก ศูนย์คุณธรรมที่ได้ติดต่อมาทางโทรศัพท์บ้าง ส่งเอกสารบ้าง จึงทำให้ไม่มีอะไรลุดลัก

03.30 น. ของวันที่ 25 สิงหาคม 2549 คิดว่าผมจะเป็นคนติดในกลุ่มแรก ๆ ที่ไปรออยู่ที่หน้าเคาน์เตอร์เช็คอินของสายการบินดรุคแอร์ ภายในอาคารผู้โดยสารขาออกระหว่างประเทศ สนามบินดอนเมือง จึงได้มีโอกาส

รู้จักกันกับคณะที่ร่วมทางกันว่ามิใครบ้าง จึงรู้สึกโล่งใจเพราะมีคนเคยรู้จักกัน เคยร่วมงานกันหลายคน ที่จริงไม่ได้กลัวอะไรหรอกครับ เพียงแต่เป็นห่วงอยู่ ทุกครั้งที่เดินทางไปต่างประเทศ ไม่ได้กลัวอดข้าวหรืออดน้ำ แต่เป็นห่วงว่า ถ้าไปกับคณะที่ไม่มีคนรู้จัก ก็จะไม่ค่อยได้ทำอะไรกลับมาเลย เพราะคุยกับเขา ไม่รู้เรื่อง เทียนี่รู้สึกสบายใจ เพราะสามารถไปแอบอยู่ข้าง ๆ ได้หลายท่าน

05.50 น. ดรุณแอร์ เที่ยวบิน KB 121 ออกจากท่าอากาศยาน กรุงเทพฯ มีผู้โดยสารเกือบเต็มลำ ทั้งหมดประมาณ 100 กว่าคน รวมทั้ง คณะของเรา 16 คนด้วย ถึงท่าอากาศยานเมืองโกลกัตตาหรือกัลกัตตาของประเทศอินเดีย เวลาท้องถิ่นประมาณ 06.40 น. เครื่องบินต้องจอดที่สนามบินโกลกัตตา 40 นาที เพื่อพักเครื่องและส่งคนที่เดินทางจากประเทศไทยไปอินเดีย และรับคนที่ขึ้นจากอินเดียไปภูฏาน แต่สำหรับคนที่ขึ้นจากประเทศไทยไปภูฏาน ต้องนั่งรออยู่บนเครื่อง

รวมเวลาแล้วทั้งที่บินจากประเทศไทย และรอจอดที่อินเดียประมาณ 2 ชั่วโมง 40 นาที ผู้ที่ขึ้นจากประเทศอินเดียไปภูฏานมีไม่กี่คนจึงมีผู้โดยสาร โหรงเหรงในเที่ยววันนั้น ถึงสนามบินเมืองพาโร ประเทศภูฏาน ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ เวลาท้องถิ่นของภูฏานช้ากว่าประเทศไทยประมาณ 1 ชั่วโมง

ความตื่นเต้นที่ได้เจอนักดับแรกคือตอนที่เครื่องบินลดระดับที่จะลงรันเวย์สนามบินเมืองพาโร จะต้องบินลดเลี้ยวไประหว่างภูเขาที่สูงเสียดเมฆ บางครั้งเราจะมองเห็นบ้านคนอยู่บนภูเขาสูงกว่าเครื่องบินก็มี การมองเห็นเมืองในหุบเขาที่มีแม่น้ำอันเขียวคราก ไสแจ้ว ไหลผ่านใจกลางเมือง จึงทำให้ผมเห็นด้วยทันทีกับคำรำลือว่า ภูฏานคือวิมานมังกรสันติ

2.

งานแรกที่คณะของเราเริ่มทำหน้าที่โดยไม่ต้องซักซ้อมมือ มีกล้องทุกคนเริ่มเก็บภาพตั้งแต่วันที่แรกที่เหยียบแผ่นดินภูฏาน หรืออาจคิดว่าต้องให้คุ้มกับที่ผู้นำคณะบอกว่า ค่าเหยียบแผ่นดินเขาต้องจ่ายคนละ 200 ดอลลาร์ต่อวัน และภาพที่เห็นอยู่ข้างหน้าทุกภาพก็เป็นสิ่งจูงใจด้วย เริ่มต้นที่เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมของ ไม่ว่าจะหันไปมองทางไหน ตั้งแต่สถานที่ราชการในสนามบิน หรือบ้านเรือนราษฎร ใช้สถาปัตยกรรมเดียวกันหมดแล้วยังกลมกลืนกับวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยชุดประจำชาติที่เรียกว่า โกะ (ผู้ชาย) กิรา (ผู้หญิง) แบบเดียวกันหมดตั้งแต่เด็ก ๆ ถึงพระราชินี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นสำหรับประเทศเล็ก ๆ อย่างภูฏาน

ตอนสายของวันที่ 25 สิงหาคม ไปเยี่ยมชมโรงเรียนประถมศึกษาที่เมืองพาโร ซึ่งเป็นโรงเรียนปกติธรรมดา แต่ที่น่าสนใจ คือขนาดเด็กประถมสามารถพูดโต้ตอบเป็นภาษาอังกฤษกับคณะของเราได้ดีพอสมควร เขาบอกว่าการศึกษาของเขาเน้นการเรียนภาษาอังกฤษ 50: 50 กับภาษาพื้นเมือง คือภาษาซองและเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่วันที่เด็กเข้าโรงเรียน เขาให้เหตุผลว่าประเทศเขาไม่มีทางออกทะเล เขาจึงต้องใช้ภาษาสากลเป็นสื่อติดต่อกับโลกภายนอก

ออกจากโรงเรียน ผู้นำคณะได้นำไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเมืองพาโร ซึ่งเคยเป็นหอรบสมัยก่อน เป็นอาคารทรงกลมตั้งแต่อยู่บนภูเขาสูงกว่าตัวเมืองพอสมควร ผมเองและพวกเราหลายคนเริ่มรู้สึกว่ามีอาการหวัด ๆ จะมียาอาการหวัด ๆ เหนื่อยหอบ หายใจอึดอัด ซึ่งแสดงว่าวันแรกที่ขึ้นมาอยู่ที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 2,000 - 3,000 เมตร

อากาศบางเบาว่าที่เราเคยอยู่ที่ใกล้เคียงกับระดับน้ำทะเล ร่างกายปรับตัวไม่ทัน ภายในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องความเชื่อด้านศาสนา แผนภูมิ คัดดีลิตี้ของศาสนาพุทธ นิกายวัชรยาน คัมภีร์พระไตรปิฎก เครื่องแต่งกาย และอาวุธสมัยโบราณ

หลังจากรับประทานอาหารมื้อแรกที่ประเทศภูฏานแล้ว มัคคุเทศก์ทั้งไทยและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ก็ได้นำชมโรงเรียนมัธยมของเมืองพาโร เพราะคณะของเราต้องการศึกษาเรื่องการปลูกฝังวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ และการเสริมสร้างปลูกฝังปรัชญา GNH ตั้งแต่ระดับเด็ก เยาวชนถึงผู้ใหญ่ พวกเราค่อนข้างเชื่อกันทุกคนว่าเด็กเรียนอย่างมีความสุข จากการสังเกตสีหน้าแวต้ายิ้มแย้ม แจ่มใส ไม่ประหม่า ไม่กลัวคนแปลกหน้า ตอบคำถามฉะฉาน เพราะพูดภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่วทุกคน

จากนั้นก็ได้เข้าเยี่ยมชมพาโรของ คำว่า “ซอง” เป็นทั้งป้อมปราการที่บริหารราชการเมือง อารามหลวง สนามหลวง พระราชวัง อยู่ในรั้วเดียวกัน เป็นซองแรกที่คณะได้เข้าเยี่ยมชมและศึกษาค่อนข้างละเอียด เพราะประวัติศาสตร์ของประเทศภูฏาน มาจากการรวมของต่าง ๆ มาเป็นประเทศ และคณะของเราก็จะมีแผนที่ไปเยี่ยมชมของต่าง ๆ อีกหลายเมือง บ่ายวันนี้ก็จะเดินทางต่อไปเมืองธิมพู ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศภูฏาน ห่างจากท่าอากาศยานพาโรประมาณ 65 กิโลเมตร แต่ต้องใช้เวลาการเดินทางประมาณ 1.30 ชั่วโมง รถใช้ความเร็วได้สูงสุด 40 กิโลเมตรต่อชั่วโมงต้องไต่เขาตลอดเส้นทาง

คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เล่าว่า มีคนบอกว่าเมืองนี้มีภูเขา 2 ลูก คือลูกแล้วลูกเล่า ทำให้ทุกคนแสดงความเห็นด้วยอย่างพร้อมเพรียง เพราะไม่ว่าจะหันหน้าไปทางไหน จะเห็นแต่ภูเขาสูงเสียดฟ้า ทั้งมีเมฆปกคลุมตลอดเวลา จนในขณะคนหนึ่งเปรียบเปรยว่า ถ้ามีชาวบ้านที่นี่ได้ไปเห็น

ที่ราบภาคกลางของประเทศไทย ก็คงจะต้องตกใจเหมือนกันว่า บนโลกนี้ยังมีที่ราบสุดลูกหูลูกตาอยู่ด้วยหรือ เพราะผู้ที่อยู่ที่นี้คงนึกว่าทุกที่จะต้องเป็นภูเขาเหมือนที่นี่

เท่าที่นั่งสังเกตไปตลอดทาง ทำให้เข้าใจเอาเองว่า ที่นี่คงไม่มีฝนตกหนัก เพราะสังเกตตลิ่งเหนือถนน ไม่มีรอยน้ำไหลกัดเซาะ และไม่มีรอยดินพังลงมาทับถนน ทั้ง ๆ ที่น้ำจะพังได้ง่ายมาก แต่ร่องน้ำด้านเหนือถนนจะมีน้ำไหลอยู่เป็นส่วนใหญ่ จึงเห็นมีการทำนบขึ้นบันไดอยู่ทั่วไป

เย็นวันที่ 25 สิงหาคม ถึงเมืองฉิมพู เมืองหลวงของภูฏาน หลังจากรถได้พาจวัดเฉวียนบนภูเขาสูงแล้วลูกเล่า มาประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง ทำให้ความรู้สึกของทุกคนคล้ายกัน คืออยากนอน จึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์ว่าวันนี้ไม่มีการประชุมสรุป การนอนคืนแรกจึงเป็นการนอนที่มีความสุขมาก เพราะอากาศอำนวยการ คาดว่าอุณหภูมิไม่เกิน 20 องศาเซลเซียส เข้าขึ้นมาจึงพบกับความสดชื่นของอากาศยามเช้า และเมืองหลวงที่เงียบสงบ ตั้งแต่ตี 5-6 โมงเช้า ไม่ค่อยมีคนพลุกพล่าน มีผู้หญิงบ้าง ผู้ชายบ้าง เพียงไม่กี่คน ที่มาเดินหมუნวงล้อมมนตรา ที่เขาจัดสร้างไว้บริเวณหอนาฬิกา ซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทั้งที่สาธารณะและสถานที่ราชการ เล็กบ้างใหญ่บ้าง ใครผ่านไปก็จะจับหมუნปากก็ท่องมนต์ไปด้วย

ผู้เป็นไกด์บอกว่าคาถาที่เขาท่อง คือ “โอม มานี ปัทเม หุม” เป็นตัวหนังสือที่เขาเขียนไว้รอบวงล้อมมนตรานั้นแหละ วงล้อมมนตราจึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้จิตใจสงบเกิดสมาธิได้ทางหนึ่ง สิ่งยึดถือที่สำคัญกับคนภูฏานอีกอย่างหนึ่ง คือ ธงพร การสร้างธงพรปักหรือชิงด้วยเชือกจะเห็นอยู่ทั่วไป ล่ามบอกว่าเป็นการทำบุญ สร้างภูมิคุ้มกันป้องกันภูตผีปีศาจ ป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ป้องกันอันตรายในการเดินทาง

3.

ที่เมืองธิมพู ได้เยี่ยมชมธิมพูของ ซึ่งเป็นของที่ใหญ่ที่สุดและสวยงามมาก ขึ้นจุดชมวิวมองเห็นเมืองธิมพูทั่วทั้งเมือง ถ้าเทียบกับบ้านเราก็จะประมาณเทศบาลตำบลเล็ก ๆ สักเทศบาลหนึ่งเท่านั้น ที่เมืองธิมพูได้แวะชมสถานที่สำคัญ สวนสัตว์ทาซิน ซึ่งเป็นสัตว์ประจำชาติภูฏาน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสำนักหอสมุดแห่งชาติ และเดินทางต่อไปเมืองปุนาคา ซึ่งต้องข้ามเทือกเขาดากาลา ผ่านจุดสูงที่สุดราว 3,500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ผ่านพื้นป่าหิมพานต์ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ที่หลากหลายพันธุ์ ระยะทางจากธิมพูถึงปุนาคา ประมาณ 70 กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางถึง 3 ชั่วโมงครึ่ง

ปุนาคาของเป็นเมืองสำคัญของภูฏาน เพราะเป็นเมืองหลวงของภูฏานมาก่อน และยังเป็นวังฤดูหนาวด้วย เพราะปุนาคาอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเพียง 1,300 เมตร ฤดูหนาวจึงหนาวน้อยกว่าธิมพู และยังเป็นทีที่กระทำพิธีบรมราชาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งภูฏาน เพราะฉะนั้นพระราชพิธีต่าง ๆ จึงต้องมาทำที่ปุนาคาจนถึงปัจจุบัน ที่ปุนาคา ได้เพิ่มรายการที่เข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านเกษตรกรที่อยู่ใกล้ตัวเมือง จึงได้เห็นความเป็นอยู่ที่แท้จริงได้พูดคุยกับชาวบ้านที่มีล่ามแปล ได้ขึ้นไปเยี่ยมชมความเป็นอยู่ถึงในบ้าน ในครัว ในห้องนอน

วังดีโปตรง เป็นของเล็กแต่เก่าแก่อีกทีหนึ่ง ที่ตั้งเด่นอยู่บนหน้าผาก็ไม่แตกต่างจากของอื่น ๆ ที่ได้ชมมา แต่ของนี้ได้เห็นพระเนรกำลังฝึกการรำหน้ากากกันอย่างแข็งขัน หมุนตัวจีวรเป็นวงกลม เขาบอกว่าเป็นการฝึกเพื่อเข้าร่วมงานรำหน้ากากประจำปีของประเทศภูฏาน ตรงหน้าประตูมัสถาน

ฝึกยิงธนูซึ่งเป็นกีฬาประจำชาติของภูฏาน และวันนี้พวกเราก็ได้เห็นเขากำลังฝึกซ้อมกันอยู่

การศึกษาดูงานครั้งนี้พวกเราทุกคนมีความตั้งใจมาก จึงมีการสอบถามให้ได้ว่ารายละเอียดร่วมกันทำความเข้าใจ สรุปงานประจำวัน วิเคราะห์เรื่องต่าง ๆ ร่วมประชุมสัมมนากับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ของประเทศภูฏาน จึงพอสรุปได้จากการรู้เห็น วิเคราะห์ และคาดเดา ตลอดเวลา 4 คืน 5 วัน ในภูฏาน ยอมรับว่า “ภูฏาน วิมานมังกรสันติ” มีความเหมาะสมและรับได้ ถึงแม้จะนำเอาวิธีการต่าง ๆ มาใช้กับบ้านเมืองเราไม่ได้ แต่เราก็มอมรับว่า แนวคิดหลายเรื่องน่าสนใจ แม้ว่าเป็นประเทศเล็ก ๆ แต่ทรัพยากรยังมีมาก เขาสามารถบันดาลอะไรให้กับพลเมืองของเขาก็ได้

แต่ถ้าผู้ปกครองประเทศไม่มีคุณธรรม ไม่มีควมรู้ความสามารถก็ไม่สามารถปกป้องคุ้มครองและใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและเป็นธรรมได้

จุดแข็งของประเทศนี้ก็คือทรัพยากรน้ำ เขามีน้ำกินน้ำใช้เหลือเฟือ เป็นน้ำที่พิเศษกว่าที่อื่น ๆ คือ ไม่ใช่มาจากปริมาณน้ำฝน แต่เป็นน้ำที่เกิดจากหิมะหรือธารน้ำแข็งละลายจากเทือกเขาหิมาลัยแล้วไหลผ่านประเทศภูฏาน ชุมชนริมน้ำก็ไม่มีปัญหาน้ำท่วมและความแห้งแล้งน้ำเพาะปลูกก็ไม่ขาด เพราะเป็นน้ำที่ซึมออกมาจากภูเขา เนื่องจากภูเขายังมีป่าอันอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้เองประกอบกับเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนที่สูงชัน ทำให้เป็นต้นกำลังในการผลิตกระแสไฟฟ้าขายให้กับประเทศใกล้เคียงโดยเฉพาะประเทศอินเดีย และเป็นรายได้หลักของประเทศด้วย จากรายได้หลักที่เพียงพอในการพัฒนาประเทศให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เขาจึงเน้นความสมดุลในทุกด้าน ซึ่งเราไม่มีโอกาสคิดและทำได้แบบนี้

การบริการของรัฐ จุดแข็งของเขาก็คือ เขามีพื้นที่กว้างขวาง คือ ประมาณ 47,000 ตารางกิโลเมตร แต่มีจำนวนประชากรเพียง 700,000 คน

รายได้ของประเทศจึงสามารถให้บริการฟรีได้ในบริการสาธารณะที่จำเป็น สำหรับการดำรงชีพของราษฎรถึง 4 ด้าน คือ น้ำกินน้ำใช้ ค่าไฟฟ้า เรือนฟรี และรักษาพยาบาลฟรี การที่เขาพยายามรักษาป่าไม้ไว้ได้ถึง 60-70 เปอร์เซ็นต์ ก็คงจะให้บริการชุมชนได้อีกนาน ซึ่งเราก็ไม่สามารถคิดและทำได้แบบนี้ เหมือนเขา

ด้านสังคม เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ปกครองประเทศที่มอง การไกล ศึกษาจากตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วกับที่อื่น ๆ แล้วนำมาสร้างแนวทาง ป้องกันในประเทศเขา บางเรื่องเขาก็รู้ว่าป้องกันยากแต่ก็เพียงยี่ดเวลาก็ยังดี การเตรียมคนเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนตั้งแต่เล็ก ๆ เพื่อรองรับการ เปลี่ยนแปลงที่จะตามมา การเน้นความสุข เน้นหลักพุทธศาสนา เป็น แนวทางการปลูกฝังสังคมจนได้รับการยอมรับจากต่างชาติ เรื่องนี้เราก็กำลัง ดำเนินการอยู่ แต่ก็ต้องใช้เวลามาก

ศึกษาภูฏานผ่านมุมมองไทย ย้อนอดีตมาถึงปัจจุบัน ก็พอจะมองเห็นว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร ถึงแม้เราจะย้อนหลังไปทำแบบภูฏานไม่ได้ แต่ เราก็คงสามารถหยุดความหายนะบางอย่างที่เห็นชัด ๆ ไว้ก่อน เลิกที่จะทำทุก อย่างให้เป็นสินค้า เลิกที่จะต้องทำให้ได้เงินมากที่สุดโดยไม่ปกป้องคุ้มครอง ทรัพยากรบางส่วนไว้ให้กับลูกหลานไทยใช้ไต่ยาวนานที่สุด โดยไม่ต้องค้นหา วิธีอื่น ๆ

ตัดสินใจน้อยนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็จะสามารถบรรลุผลได้ไม่แพ้ ปรัชญา GNH หรือจะใช้ไปพร้อม ๆ กันทั้ง 2 อย่างก็ยิ่งได้

4

กฎาน สยาม และ ฟาฏานนี้: ความเหมือนที่แตกต่าง

นพ.พลเดช ปิ่นประทีป

“...ระบบบริการสาธารณสุข และระดับสุขอนามัย
ของประชากรกฎานยังไม่ได้รับการพัฒนามากนัก
เช่นเดียวกับความสะดวกสบายในทางวัตถุก็มีอยู่อย่าง
จำกัด แต่ผู้คนดูเหมือนจะมีความสุข ความสงบ ด้วย
จังหวะเวลาของชีวิตเคลื่อนไปช้า ๆ ไม่เดือดร้อน
ทຸນทຸรายไปตามแรงกระตุ้นของโลกาภิวัตน์...”

ในระหว่างที่ร่วมการเดินทางเพื่อศึกษาดูงานส่งเสริมการพัฒนาคน ชุมชนและสังคมที่ประเทศภูฏาน กับคณะของคุณย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ผมได้รับความรู้ ข้อมูล และแรงบันดาลใจมากมาย แต่ด้วยความผูกพันต่องานที่มีอยู่ในประเทศไทย ทำให้ผมคิดคำนึงเชิงเปรียบเทียบสลับกันไปมาตลอดเวลา ระหว่างภูฏาน สยาม และฟาฏอนี ราวกับกำลังนั่งชมภาพยนตร์เชิงสืบสวนสอบสวนที่ตัดภาพไปมูมนั้นมูมนี่เพื่อให้คนดูคิดเชื่อมโยงไปสู่ข้อสรุปเอาเอง

ภูฏาน เป็นประเทศเอกราชเล็ก ๆ อยู่บนเทือกเขาหิมาลัยที่สูงมาก ติดกับประเทศจีน (ทิเบต) และอินเดีย (สิกขิม, อัสนัม) ใกล้ประเทศเนปาล และบังคลาเทศ มีเนื้อที่เพียง 47,000 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นภูเขา สูงชันระดับหลังคาของโลก ประชากรแค่ 700,000 คน อาศัยอยู่ตามหุบเขา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับความสูง 2,000 เมตรขึ้นไป ไม่มีทางออกทะเล การคมนาคมภายในประเทศยังยากลำบาก

สยาม หมายถึงประเทศไทย ในชื่อเดิมที่เรามีความภาคภูมิใจในเอกราชอธิปไตยตลอดมา ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกว้างใหญ่อันอุดมสมบูรณ์จนได้สมญาว่าสุวรรณภูมิ มีเนื้อที่รวมทั้งหมด 514,000 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ทุกรูปแบบครบถ้วนทั้งที่ราบ ที่ราบลุ่ม ที่ราบสูง ภูเขา และฝั่งทะเล ประชากร 63 ล้านคน

ฟาฏอนี เป็นชื่อโบราณของรัฐปัตตานี ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีเนื้อที่รวมกัน 10,934 ตารางกิโลเมตร ประชากรรวม 1,759,000 คน ภูมิประเทศมีทั้งส่วนที่เป็นที่ราบลุ่ม ภูเขาเตี้ย ภูเขาสูง และชายฝั่งทะเล การคมนาคมขนส่งมีความสะดวกสบายเช่นเดียวกับทุกส่วนของประเทศ

สังคมและเศรษฐกิจ

สังคม ประกอบด้วยผู้คนเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เดียวกัน เกือบร้อยลัร้อยนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ฝ่ายวัชรยานแบบทิเบต มีวิถีชีวิตแนบแน่นกับความเชื่อความศรัทธาในศาสนา มีความสงบเรียบง่าย คนส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการเกษตรกรรม

ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ยังคงสามารถรักษาเนื้อที่ป่าไว้ได้ถึงร้อยละ 70 มีแหล่งน้ำอย่างเพียงพอ แต่พื้นที่ทำการเกษตรมีจำกัด แม้พยายามทำนาแบบขั้นบันได แต่ก็ผลิตข้าวไม่พอกิน ต้องนำเข้าจากอินเดียและไทย รายได้ส่วนใหญ่ของประเทศได้จากการขายพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนกั้นน้ำซึ่งเป็นผลผลิตจากฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มั่นคง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นจุดแข็งที่ยังไม่ถูกนำมาใช้สร้างรายได้ประเทศ เพราะพระประมุขและผู้นำประเทศมีความระมัดระวังผลกระทบเป็นอย่างดี

ในภาพรวมด้านระบบบริการสาธารณสุข และระดับสุขอนามัยของประชากรยังไม่ได้รับการพัฒนามากนัก เช่นเดียวกับความสะดวกสบายในทางวัตถุก็มีอยู่อย่างจำกัด แต่ผู้คนดูเหมือนจะมีความสุข ความสงบ ด้วยจังหวะเวลาของชีวิตเคลื่อนไปช้า ๆ ไม่เดือดร้อนทุนทุรายไปตามแรงกระตุ้นของโลกาภิวัตน์มากนัก

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานค่อนข้างมีคุณภาพ มีการสอนควบคู่สองภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาภูฏาน) ตั้งแต่ระดับอนุบาล ตัวอย่างที่เห็นในชั้นมัธยมศึกษาซึ่งมี 11 วิชาเรียน ในจำนวนนี้มีถึง 9 วิชาที่ใช้ตำราเรียนและการสอบไล่เป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนั้นยังมีการบรรจุวิชาเรียนที่มีสาระอันสะท้อนปรัชญาแนวคิดทางศาสนา และทิศทางการพัฒนาประเทศ

ที่เป็นอุดมการณ์ของชาติอยู่เป็นเนื้อใน แต่อาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนนั้นยังดูขมข่อ และมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศเพิ่งจัดตั้งได้แค่ 3 ปีเท่านั้น

สังคมไทย ประกอบด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ อยู่ร่วมกันเป็นประชาชาติไทย มีทั้ง ขอม มอญ ละว้า ที่ตั้งรกรากอยู่แต่ครั้งดึกดำบรรพ์ มีทั้งคนไทยล้านนา คนลาวล้านช้าง กระเหรี่ยง ไทใหญ่ และคนมลายู ที่อยู่กันหนาแน่นตามภูมิภาค และบริเวณชายแดนด้านต่าง ๆ ตลอดจนคนจีนที่อพยพเข้ามาจากแผ่นดินใหญ่ในช่วงหลัง

แม้ว่าพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาหลักของประเทศที่มีประชากรร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ แต่สังคมไทยก็เป็นสังคมที่เปิดกว้างรับทุกศาสนา เข้ามาอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร มีทั้งพุทธ อิสลาม คริสต์ ลิกซ์ พรหมณ์ ฯลฯ

ประเทศไทยเร่งเครื่องการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมากในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา โดยเค้นเอาทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมทั้งหมด ให้ออกมาเป็นตัวเงินเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ผลก็คือป่าไม้ทั่วประเทศลดเหลือเพียงร้อยละ 18 เท่านั้น สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมทั้งในชนบทและในเมือง ชุมชนท้องถิ่นทุกภูมิภาคต้องทำตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามาปีละหลายสิบล้านคน เพื่อตึงดูตเงินรายได้ปีละ 3 แสนล้านบาทเข้ามาชดเชยกับรายจ่ายที่ต้องซื้อน้ำมันนำเข้ามาใช้ และต้องรับผลกระทบทางสังคมจากกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว

ในภาพรวม ประเทศไทยมีความสะดวกสบายทางด้านสาธารณสุขโรค และสาธารณสุขทุกชนิด มีระบบการสาธารณสุขที่ทันสมัย ผู้คนดูเหมือนมีความสุขและเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีแต่ลึกลงไปกลับไม่มีความสุขเท่าที่ควรสังคม

มีภาวะเครียด ศาสนธรรมอ่อนกำลัง ภาวะหนี้ครัวเรือนสูงขึ้นทุกปี เศรษฐกิจของประเทศประปรายมากและมีโอกาสที่จะทรุดลงอย่างง่ายดายเพียงแต่การเกิดวิกฤติในจุดใดจุดหนึ่งของโลกซึ่งไกลออกไป

การศึกษาของประเทศมีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์การศึกษาครบครัน มีนักเรียนที่ไปแข่งขันได้รางวัลโอลิมปิกวิชาการมากมายทุกปี แต่ระดับไอคิวเฉลี่ยและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยรวมของเด็กไทยต่ำลงทุกขณะจนน่าเป็นห่วง หลายคนคาดการณ์ว่าอาจถูกประเทศเพื่อนบ้านแซงหน้าไปหมดในเวลาไม่กี่ปีข้างหน้า

สังคมจังหวัดภาคใต้ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) เป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติมลายูและนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ประชากรส่วนนี้ในพื้นที่มีกว่าร้อยละ 75 ส่วนที่เหลือเป็นคนไทยพุทธและศาสนาอื่นอีกประปราย

คนไทยมุสลิมใน จชต. มีความแตกต่างจากคนไทยมุสลิมในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ตรงที่พวกเขาอยู่มาตั้งแต่ครั้งโบราณ ภายใต้อาณาจักรลังกาสุกะ หรือฟาฏอนี หรือรัฐปัตตานี ในอดีต ซึ่งต่อมาถูกควมรวมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม ตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการก่อกำเนิดรัฐชาติสมัยใหม่ในระยะหลัง แต่คนไทยมุสลิมในภูมิภาคอื่นล้วนเป็นประชากรที่อพยพเข้ามาในภายหลัง จากเปอร์เซียบ้าง จากจีนบ้าง จากปากีสถานบ้าง จึงมีความสำนึกผูกพันต่อท้องถิ่นหรือแผ่นดินแม่ในระดับที่แตกต่างกัน

ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูใน จชต. มีความเป็นจารีตนิยมสูงให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตศาสนาอย่างเคร่งครัด ลึก ๆ แล้วกลัวว่ารัฐไทยจะใช้การศึกษาไปเปลี่ยนความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาของลูกหลาน จึงต้านทานและกลัวกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาทำลายวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่

เรียบง่ายของเขา จึงต่อต้านทุนนิยมตะวันตกร่วมกระแสบกกับขบวนการมุสลิมหัวรุนแรงสากลได้อย่างง่ายดาย

การจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนใน จซต. มีความอ่อนแออย่างมาก นโยบายรัฐแกว่งไปแกว่งมาโดยขาดองค์ความรู้และหลักการที่เหมาะสม มีผลกระทบอย่างยิ่ง ในครั้งรัฐบาลเผด็จการมุ่งบังคับให้เขาต้องเรียนสามัญตามแบบที่กำหนดจากส่วนกลางล้วน ๆ บังคับให้ชุมชนมุสลิมท้องถิ่นต้องแต่งกายและปฏิบัติตนให้ทันสมัยตามแบบรัฐนิยม 12 ประการ บังคับให้ใช้ภาษาไทยสื่อสารโดยทิ้งภาษาแม่ของเขา สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดแรงต่อต้านอย่างรุนแรง และในที่สุดเมื่อบังคับไม่สำเร็จรัฐก็ต้องโอนอ่อนผ่อนตาม แต่ก็ผ่อนกันไปจนสุดโต่งให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการศึกษากันเอง จึงเกิดนโยบายจูงใจให้เปลี่ยนปอเนาะมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (รอส.) กันเป็นแถว เพราะรัฐประกาศให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นรายหัวนักเรียน

จากจุดนั้นมาจนถึงวันนี้ได้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “การแยกตัวทางสังคม” อย่างรุนแรงระหว่างเยาวชนไทยพุทธและไทยมุสลิมในพื้นที่ ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่างศาสนิกอ่อนกำลังลงทุกขณะ นอกจากนั้นการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีทิศทางและองค์ความรู้ที่เหมาะสม ยังทำให้เยาวชนมุสลิมอยู่ในสภาพที่เหมือน “เป็ดข่อย” คือความรู้ศาสนาไม่ดี ความรู้สามัญก็อ่อน จะไปแข่งขันสู้ใครไม่ได้เลย

ในพื้นที่ป่าเขา การต่อสู้กับอำนาจรัฐไทยของชุมชนมุสลิมท้องถิ่น จซต. ที่ใช้แนวทางความรุนแรงอย่างต่อเนื่องในระยะ 50 ปี มาแล้ว มีส่วนทำให้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ยังคงหลงเหลืออยู่มากกว่าพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของประเทศ เพราะนายทุนไม่สามารถเข้าไปบุกกรุกทำลายป่าได้โดยสะดวก ส่วนที่ถูกบุกกรุกไปแล้วก็ถูกแทนที่ด้วยสวนยางและสวนปาล์มจึงทำให้อย่างคงมีความเขียวชอุ่มปกคลุมไปทั่ว

ปัจจัยการผลิตสำคัญของประชาชนที่เป็นเกษตรกร คือที่ดินทำกิน แต่ชุมชนมุสลิม จขต. ถูกแย่งยึดที่ดินทำกินอย่างน้อย 3 ไร่ลอกใหญ่ ๆ ครั้งแรก โดยการเข้ามาตั้งรกรากของคนจีนที่อพยพเข้ามาพร้อมกับการสร้างทางรถไฟสายใต้ ครั้งที่สอง ด้วยนโยบายจัดตั้งนิคมพัฒนาตนเอง ที่รัฐไทย ส่งคนจากภาคอีสานเข้าไปตั้งรกรากเพื่อหวังการกลืนกลายทางวัฒนธรรม และ ครั้งที่สามด้วยการออกกฎหมายประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินทำกินของราษฎร

สำหรับทรัพยากรในน้ำ ฝั่งทะเลรอบอ่าวปัตตานีมีความอุดมสมบูรณ์ และเคยเป็นที่ทำมาหากินของชุมชนมุสลิมส่วนที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน ต่อมาถูกทางการปล่อยให้ขบวนการประมงพาณิชย์จากระยอง จันทบุรี เข้ามาทำประมงแบบล้างผลาญจนกุ้ง หอย ปู ปลาใหญ่น้อยถูกทำลายหมดสิ้น สุดท้ายชุมชนท้องถิ่นจะต้านทานได้ นอกจากนั้นรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในปัจจุบันยังมีนโยบายที่จะแปลงสินทรัพย์เป็นทุน โดยออกโฉนดน้ำเพื่อสนองนโยบาย Sea Food Bank อีก นับเป็นการซ้ำเติมความเจ็บปวดที่แสนสาหัส

ในเขตเมือง เศรษฐกิจท้องถิ่นถูกยึดกุมโดยคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยพุทธเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสังคมส่วนนี้เป็นส่วนที่เปิดอ้ารับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่อยู่แล้ว จึงทำให้เกิดแหล่งบันเทิงเรีงรมย์และการพัฒนาความสะดวกรสบายทางวัตถุอย่างเต็มเหนี่ยว เช่นเดียวกับส่วนอื่นของประเทศ โดยหาได้ตระหนักไม่ ว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่บาดอารมณ์ความรู้สึกของคนมุสลิมรุ่นผู้ใหญ่และผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะเขาถือว่าเป็นตัวการทำลายวิถีชีวิตทางศาสนาของลูกหลานเขาอย่างแรง